

O kontextech a konceptech aneb *parhessia* ke knize *Na jedné lodi*

Velmi si vážím toho, že jsem dostal příležitost reagovat na polemickou recenzi a stať, které jsou součástí tohoto skvělým obsahem nabitého monotematického čísla, a moc za to editorce Terezii Lokšové a editorovi Tomáši Hořenímu Samcovi děkuji. Stejně tak děkuji jak autorce samotné recenze, která si dala tu práci a přečetla mou – pravda, místy čtenářsky nevlídnou – knihu a nabídla své kritické postřehy, tak i autorkám a autorům, kteří domysleli do důsledků některé z mých tezí o programu bydlení především (BP). Věřím, že podobné diskuse představují důležitý přínos jak pro samotné zúčastněné, tak pro širší vědeckou komunitu. A radost mám tím spíš, že právě tato diskuse má potenciál učinit hranici mezi vědeckou obcí a angažovanou veřejností o něco více propustnější. V následujících řádcích se tak pokusím rozvinout některé ze svých myšlenek, jejichž obrysy možná zůstaly až příliš nečitelné. Zaměřím se při tom konkrétně na *kontext* psaní knihy i některých svých tvrzení, který možná dá lépe vyniknout záměrům knihy, a povahu *konceptů*, které v knize používám, a jejich vztah k některým mým prakticky orientovaným myšlenkám, zejména těm týkajícím se řešení bezdomovectví skrze BP.

Kontexty

Autorka recenze je vůči knize poměrně kritická, což je dobře. Podle ní jsou v knize pasáže, „které si odporují, není jasné, na základě čeho ... předkládá[m] svá stanoviska, popřípadě se v textu nacházejí chybná či nedostatečně zpracovaná data“ (s. 237). Zmiňuje poté tři konkrétní příklady: závislosti, násilí ve veřejném prostoru a zakoušení aktérského domova. Budu-li upřímný, vzhledem k tomu, že jsem nacházel početné chyby v tabulkách ještě těsně před tiskem, tak rozhodně nemohu tvrdit, že kniha žádné chyby neobsahuje. Obdivuji každého, kdo je schopný publikovat knihu bez chyb, překlepů a s kompletním seznamem literatury. Já k takovým lidem bohužel nepatřím a pravděpodobně nikdy nebudu. Na druhou stranu se ale nemohu ubránit dojmu, že recenze možná v některých momentech opomíjí důležité informace a jindy zase nebere vážně klíčová, převážně metodologická východiska, na kterých kniha staví.

Moji snahou od začátku bylo napsat odbornou knihu pro české expertní publikum. Chtěl jsem, aby kniha byla sociálněvědní monografií v klasickém slova smyslu, tedy měla určitý teoretický přesah, opřený o obsáhlý a unikátní empirický materiál. Protože ale české studium bezdomovectví zkrátka postrádá řadu tematických a konceptuálních diskusí, rozhodl jsem se napsat hutnější teoretický úvod, ve kterém tyto diskuse shrnu a zároveň poukážu na z mého pohledu ně-

kteří lokální problematické aspekty. Věděl jsem také, že chci knihou směřovat k reflexi a nejlépe vyprovokovat diskusi. Vzpomněl jsem při tom na dr. Kotlovou a její slova z vynikajícího kurzu Kulturní antropologie, že „když chcete měnit paradigma, musíte všechny pořádně naštvat“, a zvolil záměrně kritický tón. A toho jsem se důsledně držel – i proto jsou například tzv. „dobré práce“ zmíněny v poznámkách pod čarou a v hlavním textu pouze kritizují, jak zmiňuje recenze. Tyto kroky přinesly ještě jeden důležitý rozměr knihy: rozhodl jsem se spíše upozadit své teoretické ambice, respektive nechat je do odborných článků, a v knize formulovat spíše obecnější (konceptuální) rámec, který bude otevřen k interpretacím a povede tak možná k diskusím, kritice nebo novým uchopením. Tomu odpovídá i členění a styl kapitol, na který svým způsobem upozorňuje recenzentka („To však neznamená, že jednotlivé kapitoly nemají co nabídnout“, s. 237) – dají se číst každá zvlášť, každá obsahuje úvod a shrnutí – nebo i zmíněné četné poznámky pod čarou. Nutno upřímně podotknout, že této mé snaze napsat hutnější „studijní materiál“, ke kterému se budou moci v případě potřeby vracet pro nějaký konkrétní údaj či souvislost lidé, kteří se odborně nebo expertně zajímají o fenomén bezdomovectví, nahrála i skutečnost, že jsem knihu psal opravdu mnoho let a kniha sama odráží také mnoho let trvající výzkum. Za tu dobu se udála řada věcí: zahájil jsem výzkum v Kolumbii, strávil hodně času v zahraničí na stipendijních pobýtech, seznámil se s řadou lidí, kteří mne velmi ovlivnili. To vše se zásadně odrazilo v mém uvažování a psaní. Výsledkem je kniha na pomezí: forem psaní, teoreticko-konceptuálního myšlení i čtenářstva. A jelikož je věda veskrze pluralitní činnost, věřím, že i takové práce mají svůj smysl

K mému problematickému chápání a interpretaci závislosti se autorka recenze dostává skrze některé závěry týkající se ekonomických praxí a struktury výdajů. Konkrétně uvádí, že „Domácnost bydlící ve squatu může polovinu svého příjmu utratit za alkohol, zatímco domácnost na ubytovně utratí polovinu svého příjmu za bydlení.“ (s. 239) Dále zmiňuje moji tezi, že pro některé lidi bez domova může být ekonomicky racionálnější jednoduše žít na ulici. Na základě toho uvádí, „že se jedná o poměrně problematický závěr či interpretaci. Mimo jiné je totiž otázkou, na kolik je v případě závislosti (o nichž zde bez pochyby můžeme hovořit, či je předpokládat) možné mluvit o „racionálnějším ekonomickém rozhodnutí“. Na to navazuje kritikou další mé teze, totiž že za bezdomovectvím alkohol nestojí a že se na ulici pije jen o něco málo více než v běžné společnosti. Opakuje vybrané informace z našeho dotazníkového šetření, konkrétně že 25 % lidí bez domova pije alkohol denně a 30 % jen některé dny, jindy ne, které doplňuje o informaci, že 61 % lidí v populaci obecně konzumuje běžně jednu či dvě sklenice alkoholu. Sekci poté uzavírá tvrzením, že nemohu srovnávat četnost užívání alkoholu s množstvím vypitého alkoholu.

Jsem velmi rád, že autorka akcentovala závislosti (a problém racionality) jako téma. Velmi dobře se v této argumentaci materializuje to, jak má patologický diskurz – tedy tendence interpretovat jednání lidí bez domova skrze různorodé zjednodušující patologie, jako jsou závislosti, neúplná socializace nebo dezafiliace (Archard, 1979, s. 23) – v Česku pevné základy a jak je obtížné od něho upustit.

Ano, můj pohled na závislosti je specifický. Nikoliv výjimečný, jak svědčí klasické i novější (sub)kulturně orientované práce (např. Butchinsky, 2017; Spradley, 1970). Jednoduše odmítám vidět v alkoholu (a závislostech) jakousi patologickou vlastnost, díky které se lidé stávají bezdomovci a které se mohou zbavit pouze skrze léčbu v institucích. Nemohu se poté ubránit dojmu, že autorčina kritika je možná až moc postavena na specifickém výběru toho, co označuje za „data“: tam, kde uvádí, že 25 % pije denně (sečetla při tom dvě rozdílné kategorie lidí: 15 % těch, co průběžně popíjí celý den, a 10 % těch, kteří pijí každý den, ale ne moc), já uvádím, že 46 % nepije vůbec nebo jen při zvláštních příležitostech (také sčítám dvě kategorie lidí: 21 % tvoří ti, co pijí při zvláštních příležitostech, a 25 % ti, kteří nepijí vůbec). Tyto informace doplňuji o rozdíly genderové (40 % žen uvedlo, že nepije vůbec, mužů pouze 20 %) a rozdíly dané způsobem nocování (v institucích a bytech 60 %, na ulici a noclehárnách 40 %). Za mne je z toho závěr jasný: ti, co na ulici pijí, jsou jen viditelným vrcholem pomyslné pyramidy lidí bez domova, většina tolik alkohol nekonzumuje.

Druhý rozměr kritiky se týká ne/výjimečnosti konzumace alkoholu lidí bez domova ve „srovnání“ s bydlící majoritou. Pravděpodobně jsem mohl a měl nakládat s informací o množství konzumovaného alkoholu jinak a dost možná i zmínit to, že jde o množství, nikoliv četnost jako v případě našeho šetření. Nešlo nicméně o žádnou komplikovanou komparaci dvou populací, ale o rozšiřující ilustraci. Na druhou stranu podobných kontextuálních informací uvádím v knize více a pouze dohromady spoluvytváří mé závěry: svůj argument o spíše nepatrném rozdílu mezi pitím na ulici a pitím majoritním rozvíjím například skrze zmínky o kultuře skupinového popíjení na ulici nebo Rossiho (1989, s. 32) postřehem, podle kterého badatelé a badatelky v USA tíhnou psát o problému alkoholu v prostředí ulice, jako by se týkal všech, zatímco výzkumy poukazují konstantě na jednu čtvrtinu. To, co všechny tyhle doplňující informace v mé linii uvažování dokreslují, je argument, že je třeba alkohol mezi lidmi bez domova chápat v kontextu normalizovaného konzumování alkoholu majoritou a rovněž tendence veřejnosti a části badatelské obce z alkoholu a závislostí či obecně domnělých patologií činit (hlavní) příčinu jejich situace a definující vlastnost. U struktury výdajů stojí například v tomto kontextu za zmínku, že jak pro domácnost na ulici – zde to platí po nákupu alkoholu, který je skutečně množstevním outlayerem – tak i na ubytovně patří mezi nejčastěji nakupované položky jídlo/potravinu a tabák. Nebo že hned další v pořadí je pro domácnost na ulici položka jídlo pro psy a pro tu na ubytovně hygiena. Koneckonců ženská polovina oné alkohol popíjející domácnosti je už řadu let z ulice a naposled, co jsme spolu hovořili, plánovala s novým partnerem miminko. Ne každý uživatel drog je totiž závislý a ne každý, kdo pije alkohol, je alkoholik. Tam, kde autorka recenze vidí závislosti, já vidím komplikovanou politiku života s jeho zvraty, ekonomickými kalkulacemi, ale i (legitimními) tužbami a afektivním zažíváním. Čistě ekonomicky racionální jednání tak neexistuje – i proto jsem v knize v tomto případě použil uvozovek.

Co se týká zbylých dvou příkladů, platí v podstatě to samé, co v případě alkoholu. Ano, bylo by názornější, kdybych uvedl, kdo konkrétně se dopouští

násilí vůči lidem bez domova ve veřejném prostoru. Na druhou stranu autorka opět ignoruje řadu kontextuálních informací, empirického i teoretického charakteru, které tezi o násilí ze strany veřejnosti (a policie) rozvíjí. Podobně i v případě výtky o „nedotaženosti“ zažívání aktérského domova. Celá kapitola začíná analýzou sociální situace ze squatu, kde jsem přespal. Představuji při tom řadu témat, jako jsou materialita místa, konstrukce identity nebo afektivní zažívání, která se s praktikováním takového, aktérského, domova pojí. Dále na základě rozhovorů představuji genderové a věkové rozdíly v zažívání takových domovů. Extenzí toho je poté zobecnění v podobě u-křivky zažívání domovů, ve kterém teoreticky promyslím jeden ze závěrů našeho výzkumu mobility lidí bez domova, totiž že lidé nocující v bytech mají podobnou kvalitu mobility jako ti nocující na ulici (graf má tvar u-křivky). Konkrétně k tomu uvádím: „Ačkoliv autoři toto dále nerozvíjí, domnívám se, že spíše než kvalita bydlení se v této skutečnosti odráží určitá logika zažívání domovů lidmi bez domova.“ (Vašát, 2021a, s. 249) Jinými slovy jsem použil geografická a atribuční data k tomu, abych rozvinul tu kulturní v podobě pozorování, rozhovorů a další zkušenosti a formuloval svou teorii o zakoušení domova. Skutečnost, že lépe nocující muži mají kvalitnější mobilitu, na tom vůbec nic nemění (to je atribuční údaj, který vyjadřuje určitou statistickou tendenci). Ne vždy lze každé tvrzení doplnit konkrétním číslem a nejen čísla jsou při tom „data“. Autorka recenze mi nemusí věřit, to je v pořádku. Moje chyba, že jsem ji nepřesvědčil. Neměla by při tom ale ignorovat metodologické a ideové základy, na kterých kniha staví.

Koncepty

Autoři a autorky studie „Asambláž ‚bydlení především‘: Příklad projektu ‚rapid rehousing pro rodiny s dětmi bez domova‘ ve městě Brně“ ve svém textu odpovídají na mé výhrady vůči programům „bydlení především“ (dále BP). Konkrétně jim jde o „rozvíjení obecnější diskuse o ukončování bezdomovectví a také o zpřesňování myšlení s konceptem urbánních asambláží ve studiích města a bydlení v českém prostředí“ (s. 152). V tomto kontextu se kriticky staví k mému důrazu na politickou ekonomii v rámci myšlení s asamblážemi, koncept imanentního města a řešení bezdomovectví skrze demokratizaci společnosti. Moc vítám promýšlení BP programu skrze asambláže a také snahu o zpřesnění této optiky. Aniž bych se chtěl pustit do zbytečně komplikované a obsáhlé diskuse deleuezovských či ANT (pro)pozic – v české vědecké obci jsou k tomu fundovanější – dovoluji si jen s některými zpřesňujícími názory nesouhlasit. Mám pocit totiž, že zbytečně budují zákopy na jinak rovném poli.

Ačkoliv jsem si vědom, že jsem mohl být v určitých momentech konzistentnější, zejména důkladněji pracovat s ontologií jednotlivých komponentů asambláží nebo alespoň načrtnout problém multiplicity realit, který zmiňují autoři/autorky, můj přístup k asamblážím v knize byl do začátku přece jen spíše deskriptivnější (pro teoretičtější uchopení viz Vašát, 2021b, 2021c, 2023; Vašát

a Váně, 2023). Asambláž imanentního města, stejně jako například „bezdomovectví jako expulze“ tak jsou záměrně svého druhu „slabými teoriemi“ (Gibson-Graham, 2014) a v podstatě „beztvarými“ koncepty (Růžička a Vašát, 2011). Podobně jako bourdieuvský kapitál, „který nabývá konkrétních podob vždy až v závislosti na konkrétním sociálním a historickém kontextu“ (Růžička a Vašát, 2011, s. 130), tak imanentní asambláž je možné vyplnit rozdílným obsahem, popisuje-li tento obsah provázanost bezdomovectví s různými rovinami města (sociálními vztahy, materialitou, politickou ekonomikou atp.). Asambláž imanentního města tak představuje koncept pro české prostředí, jehož smyslem je bezdomovectví nejen konceptuálně depatologizovat, dehierarchizovat a dereifikovat, ale i performativně proměnit uvažování o něm.

Podle autorek/autorů studie je ovšem perspektiva politické ekonomie s asamblážemi „v mnoha ohledech přímo protikladná a s nimi neslučitelná, což plasticky dokládá již v úvodu zmiňovaná rozvětvená diskuse v časopise *City*“ (s. 167). Zároveň tvrdí, že jediný způsob jak realizovat „demokratizaci společnosti“, což považují za „holistický plán“, je používat jiný rámec, tedy třídní perspektivu a politickou ekonomii. Mají pravdu, že za poslední dvě dekády se asambláže a distributivní aktérství těší velké přízni v rámci urbánních studií (a nejen těch). Proběhla celá řada více či méně kritických diskusí, včetně té v časopise *City*. Nicméně závěr o neslučitelnosti asambláží a politické ekonomie, stejně jako kritiku vedenou vůči demokratizaci společnosti bych se zde přece jen pokusil vyvrátit.

Předně, chtěl bych poznamenat, že je naprosto v pořádku a žádoucí, když i badatelky a badatelé v české vědě, respektive v postsocialistickém kontextu, pracují kreativně a vytváří koncepty a teorie. Opravdu není třeba vždy jen následovat, tj. rozvíjet, vyvracet nebo potvrzovat, něco, co se napsalo v zahraničí, nejpravděpodobněji někde na privilegované britské nebo americké univerzitě. Ovšem propojení politické ekonomie a městských asambláží není případem této kreativity. Tak jako na sociálních sítích ani v akademickém prostředí proti sobě nikdy nestojí dva jasně ohraničené teoretické proudy se svými houfy zastánců, ale velká část badatelů a badatelek stojí jednoduše někde mezi. I proto ve zmíněné diskusi na stránkách časopisu *City*, kterou článek argumentuje, nalezneme přístupy, které se velmi liší – od poměrně protichůdných pozic Ignacia Fariase (2011) a Neila Brennera, Davida Maddena a Davida Wachsmutha (2011) po spíše smířlivější příspěvky Collina McFarlana (2011) a AbdouMaliqua Simona (2011).

Ve své knize v podstatě vycházím z myšlení McFarlana a Simona, i proto že jsem záměrně chtěl, i s ohledem na zmíněné patologizující tendence, ve vztahu k bezdomovectví v českém prostředí akcentovat politickou ekonomii. S tou totiž explicitně oba pracují. Jen ji nevímají hierarchicky coby „kontext kontextů“, jak to činí kritická urbánní studia (Brenner, 2011), ale jako něco, co je v rámci asambláží relačně vytvářeno. McFarlane (2011, s. 379 in Vašát, 2021a, s. 271) v tomto kontextu uvádí: „politická ekonomie a struktury vznikají jako relační produkty skrze multiplicitní vztahy tras, aktérů, historií, nahodilostí, zdro-

jů, sociomaterií a vztahů moci“. Simone (2011, s. 357) poté volá po „detailním studiu toho, jak moc jsou konkrétní aktivity, osoby a praxe provázané s dominantní logikou kapitalistické akumulace“. Kategorie politické ekonomie, jako jsou třída, moc, akumulace kapitálu, tak jednoduše nestojí v opozici k myšlení s asamblážemi. To, co se materializuje v opozici, je epistemologická perspektiva, kterou ke zmíněným kategoriím tyto jednotlivé perspektivy přistupují. Jak zmínění autoři, tak i já jsme ale v tomto zcela explicitní a není proto možné nás svévolně řadit kamsi do imaginárních dichotomických barikád.

Podobné platí i pro zacházení s myšlenkou demokratizace společnosti. Bezdomovectví v knize představují coby expulzi, tedy formu nerovnosti, která není „důsledkem nějakého konkrétního faktoru, procesu či rozhodnutí (např. špatné bytové politiky), ale ... [je] výsledkem komplexních, vzájemně posilujících mechanismů a principů“ (Vašát, 2021a, s. 26). Ačkoliv, jak jsem v knize ukázal, lidé bez domova kreativně využívají samotné aspekty ekonomických a politických procesů, které vlastně vytváří bezdomovectví, je to právě jejich neformální každodenní život (tj. specifická úroveň prekarizace takového života), který představuje funkční prvek některých z těchto procesů. Je možné, že zde hraje úlohu trochu rozdílná terminologie, se kterou já a autorky a autoři textu pracujeme, ovšem „bezdomovectví“ pro mne není stavem, natož pak vlastností konkrétních lidí či rodin, tj. faktorem, který se může „znovu-objevit“, jak píší. Bezdomovectví v Česku je sice do značné míry důsledkem integrace do globální ekonomiky a lokální politiky, ale je také (znovu)vytvářeno v rámci každodenních (ne)formálních socioekonomických a prostorových vztahů města (Vašát, 2023).

Demokratizace společnosti poté není myšlenkovým protikladem programu BP a nelze proto stavět na jednu stranu ubytování rodin a na druhou systémovou proměnu společnosti, ať již revolučně, nebo reformně-liberálně. (Upustil bych také od pojmu holismu, ať jde o holismus antropologický, nebo gestalt, do této diskuse nepatří a v knize jsem ho ani jednou nepoužil.) Idea demokratizace společnosti je o rozvíjení spektra opatření a programů, které dokážou cílit na *říznorodé* formy, fáze nebo kultury bezdomovectví. Myšlenka tak zahrnuje BP programy, Iglou (nouzový přístřešek, pozn. redakce) pro lidi bez domova, sociální služby a celou řadu dalších nástrojů. Zároveň se kondenzuje kolem radikálního domýšlení do důsledku výše zmíněné komplexní a ambivalentní povahy současného bezdomovectví. Některé rodiny jsou sice prostřednictvím programů BP zabydlovány, stále více lidí se však stává lidmi bez domova a ti, kteří již na ulici jsou, vytvářejí funkční vztahy v rámci města. Proto *řešení* bezdomovectví – pojem řešení je upřímnější a přesnější než pojem ukončování – musí jít za rámec bydlení a vyvinout sady nástrojů, které se zaměřují na zmíněné systémové vztahy, tedy musí zahrnovat i politicko-ekonomická opatření.

Cílem mé knihy „nebylo a není věnovat se konkrétním veřejněpolitickým opatřením, jak bezdomovectví (vy)řešit, ale nabídnout spíše určitý ‚kurz‘, směr, kterým by se taková snaha mohla ubírat“ (Vašát, 2021a, s. 270). Zároveň jsem chtěl ale přispět ke změně v uvažování o bezdomovectví, která, věřím, může

vést i k řešení bezdomovectví. Své výtky vůči BP jsem mimo jiné formuloval také z důvodu, že kolem programu chybí v Česku kritičtější odborná diskuse. Podle mě není pochyb, že BP ubytování rodin s dětmi, popřípadě jednotlivce, nebo zákon o sociálním bydlení je třeba přijmout. Obdivuji a fandím všem, kdo se v Česku starají o chod a prosazování těchto programů a principů. To, co bych ale rozporoval, je předpoklad, že BP ukončuje bezdomovectví a že má pouze pozitivní dopady. Autorky a autoři mají pravdu v tom, že brněnský projekt inicioval sociomateriální změny ve společnosti: akcentace latentního bezdomovectví je něco, co je třeba přičíst na vrub BP, potažmo konkrétně brněnskému projektu. To ovšem nic nemění na skutečnosti, že BP programy *neukončují* bezdomovectví. Ani nemohou. Není v samotné povaze tohoto opatření zavádět změnu na tak komplexní úrovni, v jaké bezdomovectví v současných městech existuje a je (re)produkováno.

Petr Vašát

Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha

Literatura

- Archard, P. (1979). *Vagrancy, Alcoholism and Social Control*. Macmillan.
- Brenner, N., Madden, D. J. a Wachsmuth, D. (2011). Assemblage Urbanism and the Challenges of Critical Urban Theory. *City*, 15(2), 225–240. <https://doi.org/10.1080/13604813.2011.568717>
- Butchinsky, Ch. (2017). Homeless Survival and Resistance in the Neoliberal City. In G. Erdi a Y. Şentürk (eds.), *Identity, Justice and Resistance in the Neoliberal City* (s. 197–221). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-58632-2_9
- Farías, I. (2011). The Politics of Urban Assemblages. *City*, 15(3–4), 365–374. <https://doi.org/10.1080/13604813.2011.595110>
- Gibson-Graham, J. K. (2014). Rethinking the Economy with Thick Description and Weak Theory. *Current Anthropology*, 55(S9), S147–S153. <https://doi.org/10.1086/676646>
- McFarlane, C. (2011). On Context: Assemblage, Political Economy and Structure. *City*, 15(3–4), 375–388. <https://doi.org/10.1080/13604813.2011.595111>
- Rossi, P. H. (1989). *Down and Out in America. The Origins of Homelessness*. The University of Chicago Press.
- Růžička, M. a Vašát, P. (2011). Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus. *AntropoWEBZIN*, 7(2): 129–133.
- Simone, A. (2011). The Surfacing of Urban Life: A Response to Colin McFarlane and Neil Brenner, David Madden and David Wachsmuth. *City*, 15(3–4), 355–364. <https://doi.org/10.1080/13604813.2011.595108>
- Vašát, P. (2021a). *Na jedné lodi: Globalizace a bezdomovectví v českém městě*. Academia.
- Vašát, P. (2021b). From Squat to Cottage: Materiality, Informal Ownership, and the Politics of Unspotted Homes. *Housing Studies*, online first. <https://doi.org/10.1080/02673037.2021.1966393>
- Vašát, P. (2021c). Making City-bases: Homeless Places, Poverty Management, and Urban Change in Pilsen. *Czechia. Urban Geography*, 42(9), 1252–1269. <https://doi.org/10.1080/02723638.2020.1826752>

Vašát, P. (2023). Quasi-household Economy: Rethinking Homelessness in Post-socialist Pilsen and Beyond. *Cities*, 134, 104190. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104190>

Vašát, P. a Váně, J. (2023). Governed by Atmospheres: Affect, Materiality and Everyday Benevolence in Homeless Encampments during the COVID-19 Pandemic. *Urban Studies*, online first. <https://doi.org/10.1177/0042098022114>